

Академик ДИМО ВУЈОВИЋ
Академик ВЛАДО СТРУГАР
Др МИОМИР ДАШИЋ
Др ЈОВАН БОЈОВИЋ

О РАЗВОЈУ И ПРОБЛЕМИМА ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

I

Историја је наука која у просторном и временском оквиру истражује и изучава развој људског друштва у прошлости и тражи узроке и открива законитости одређеног економског и друштвеног поретка. Према томе, историју као друштвену науку занима цјелокупни развој људског друштва, али предмет њеног истраживања и проучавања јесте и прошлост сваког народа, земље и краја посебно. Проучавањем прошлости и откривањем узрока настанка историјских посљедица, историјска наука доприноси сагледавању и разумијевању садашњости и одређивању праваца будућег друштвеног развоја. Историјска научна сазнања саопштавају се у различитим формама, радовима који се, као што је познато, узето у цјелини, називају *историографијом*.

Прошлост Црне Горе одавно је заокупљала пажњу и њених најумнијих људи, државника-писаца и других стваралаца али и шире црногорске јавности уопште. Зато се може рећи да историјска наука има најдубље коријене од ових других наука у Црној Гори. Сложен и специфичан политички, друштвено-економски и остали развој ове мале балканске земље и њеног жилавог борбеног и духовно снажног народа учинили су да је његова прошлост много интересовала не само домаће људе него и изванце, странце. Ослободилачки покрети су више вјекова чинили саставни дио живљења и опстанка на овом простору и специфични процеси привредног и друштвеног преображаја (од племенског до модерног друштва наше епохе) нудили су и нуде, много могућности за откривање историјских законитости не само у развоју црногорског друштва него и друштва уопште.

У развоју црногорске историографије уочљива су три изра-зита периода. Први период чине историографски радови настали у вријеме постојања Црне Горе као политички самосталне и не-зависне државе (до 1918). Црногорска историографија тог пери-ода по свом карактеру више одговара преднаучном него научном ступњу у развоју историографске мисли уопште. Истина, и у Цр-ној Гори је, од краја XIX вијека позитивистички начин обраде прошлости црногорског народа почео потискивати романтичарске концепције које су дотада доминирале у црногорској историогра-фији.

Други период у развоју црногорске историографије обухвата вријеме стварања Југославије од 1918. до априлског рата 1941. године. У том периоду углавном је преовладао позитивистички научни метод у истраживању и проучавању прошлости Црне Горе и њеног друштва. Највећи допринос у томе периоду у развоју цр-ногорске историографије дали су Историјско друштво на Цетињу (основано 1934) и његов орган „Записи“ (покренут 1927—1933, а обновљено 1935. као орган Цетињског историјског друштва). Рад Цетињског Историјског друштва и редовно излагање „Записа“ (од априлског рата 1941) представљају најзначајније вријеме у дотадашњој историји проучавања прошлости Црне Горе. Црно-горска историографска мисао међуратног периода, иако се раз-вијала под доста неповољним друштвено-политичким и материјал-ним условима, представљала је значајан научни помак у односу на историографску мисао претходног периода, чијим се позитив-ним резултатима, природно, користила и на њих наслањала. Та мисао је допринијела да се боље уоче, сагледају и објасне поје-дини историјски догађаји и појаве, правно-историјски и историј-ско-етнографски протумаче поједини феномени настали на тлу Црне Горе, па и ударе основе за освјетљавање и многих других питања значајних за научно поимање и разумијевање цјелокупне прошлости Црне Горе и њене културне баштине.

Трећи период у развоју црногорске историографије почео је с побједом НОР-а и социјалистичке револуције у Југославији, ка-да је настала нова епоха и у друштвеном, економском, политич-ком развоју Црне Горе као федералне државе у склопу југо-словенске федерације. Те нове промјене условиле су такође погод-ности за развој и националних историографија ове наше социј-алистичке епохе. Црногорска историографија, утемељена на кван-титативно и квалитативно новим повољним условима, који су јој омогућили бржи и свестранији развој, такође чини једну непре-кидну линију са ранијим периодом црногорске историографске мисли, јер, и историографија савременог доба користила се позитивним или негативним искуствима претходних периода у развоју црногорске историографске мисли. Датуми као што су оснивање Историјског друштва НР Црне Горе (1947), Катедре за историју на Вишој педагошкој школи у Цетињу (1947), Историјског инсти-тута за проучавање историје Црне Горе (1948) и покретање „Ис-

торијских записа“ (1948) чине међаше од којих је почео трећи период у развоју црногорске историографије. Тај период у ствари карактеришу институционализација научног рада и марксистички приступ у изучавању прошлости Црне Горе. Он је, природно, научно и најсадржајнији у проучавању историје Црне Горе. Њега карактеришу не само крупни научни резултати него и оштра идејна и теоријско-методолошка разилажења и сукобљавања око разрјешавања појединих питања историјског развоја ове земље и њеног народа.

II

Рад на црногорској историографији у овом периоду био је превасходно везан за Историјски институт. У почетку је тај институт имао претензије да се бави не само историјом него и етнографијом, археологијом, историјом умјетности, а затим и свим помоћним историјским наукама, посебно архивистиком и библиографијом. Овакве претензије Института биле су производ ондашњег времена и израз степена развојка појединих културних и научних активности у нас. Али са развојком појединих институција у области културе, чему је Историјски институт доприносио као нека матична установа, Институт се све више сводио на установу која се бави само историјском науком.

Ваља напоменути да првих десетак година Институт углавном није имао професионалног научног кадра, већ је своје научне планове реализовао преко тзв. спољних сарадника. Касније он тај кадар изграђује, па је у њему радило 10—16 научних радника. Научни кадар се углавном формирао, а и данас се формира, у самом Институту. Но Институт је непрекидно окупљао и у планове свога рада укључивао и научне раднике који нијесу били у радном односу у њему.

Првих година своје активности поклањао је највећу пажњу прикупљању и сређивању архивске грађе. Нешто је од те грађе и објављено у посебним публикацијама или у „Историјским записима“. Касније се Институт све више оријентише на студијски рад и израду научних монографија из црногорске прошлости. Научни рад се развијао по утврђеним петогодишњим и годишњим плановима рада, које је посебно било могуће доносити и реализовати од када је у Институту почео стасати професионални научни кадар. Предмет обраде била је цјелокупна историја Црне Горе од најранијих времена до данас. Није се запостављао ни један период, колико су то дозвољавале материјалне и кадровске могућности. Полазило се са становишта да прошлост црногорског друштва треба обрађивати у свим њеним видовима, па се, осим политичкој, поклањало доста пажње привредној, културној и правној историји. У плановима научног рада, ипак, највећа се пажња обраћала на изучавање најновије историје Црне Горе, почев од

средине XIX вијека па до краја другог свјетског рата и побједи оружане револуције 1945. године. То је и разумљиво. Јер, период модерне црногорске историје до априлског рата 1941. није раније био довољно изучен или није могао бити изучаван, а то је управо вријеме у коме се дефинитивно изграђује модерна црногорска држава, појављује се грађанско друштво, Црна Гора завршава свој самостални живот и ступа у заједничку Југословенску државу, јавља се у њој раднички и комунистички покрет. Осим тога, положај Црне Горе у годинама другог свјетског рата када црногорски народ, заједно са другим југословенским народима, изводи социјалистичку револуцију и када се, упоредо и зависно од свега тога конституише црногорска национална индивидуалност, тек је требало научно проучити. С обзиром на наведену проблематику, која није била обрађена, природно је што је том периоду поклоњена посебна пажња и што је највише научних радова написано управо о њему.

Иницијативом Историјског института била је формирана и једна посебна институција — Редакција за вишетомну историју Црне Горе. Та Редакција дјеловала је као посебна институција и успјела је да организује обраду и објави 4 књиге Историје Црне Горе које се односе на период до краја XVIII в. Али прије десет година та Редакција је, без ваљаног образложења, била укинута и њен рад обустављен, чиме је онемогућен и прекинут један значајан научни подухват. Именована је нова редакција, али за више година постојања она није ништа урадила.

III

На историјској науци се ради и у Црногорској академији наука и умјетности. Она жели да има плодотворан удио у областима историјске науке: а) у стваралаштву; б) у наставном раду; в) у општем, јавном обавјештавању о прошлости.

У Академији се не претпоставља да би она требало да буде изворна установа за било који од та три огранка дјелатности. Јер, за научно истраживање и обраду прошлости Црне Горе темељна је установа Историјски институт у Титограду, са својим кадром и научним програмом. За наставу историје, пак првенствено су задужене катедре на факултетима и виооким школама, заједно са свим професорима и наставницима у средњим и основним школама. У јавном обавјештавању судјелују стручне, научне и наставне установе, историчари самостално и још многобројна стална уредништва новина, часописа, ревија, радија и телевизије. Овоме доприносе, такође, повремене одбори и редакције засебних и појединачних издања (на примјер: зборника сјећања, учесника догађаја, монографија, нарочито наручених хроника и студијских обрада).

Црногорска академија, дакле, не намјењује се да сама буде ни носилац, ни извршилац, ни пресудитељ у означеним областима историографије и просветно-пропагандног приказивања прошлости. Али се Академија стога не искључује, јер она хоће да буде корисна и дјелотворна, доиста, колико то може у једној специјалној струци као што је историја, и, с друге стране, колико је тој грани науке и просвјете потребно да добије садјејства од Академије као највише установе за све науке и умјетности у Социјалистичкој Републици Црној Гори.

Да би исказала, и остварила, своје настојање у овој струци, Црногорска академија је установила и образовала своје посебне одборе: један свеукупан за историјске науке и, други, искључиво задужен истраживањем и објављивањем извора за историју.

Преко њих одбора, углавном, као, дјелимично, и кроз програме неких других својих органа, Црногорска академија испољила је да је занима целокупна прошлост становништва и простора Социјалистичке Републике Црне Горе: друштвени, политички, економски и културни развитак земље и народа; управо све оно што се истраживачки, стваралачки, наставно и пропагандно ради и предаје из овога предмета у Академији и свим установама, научним, наставним и издавачким, у Републици.

У Црногорској академији се предвиђа да она учествује, посвећујући пажњу општим, теоријским, методолошким и садржајним проблемима историје као науке, наставног предмета и као области јавног интересовања грађанства.

Црногорска академија жели да идејно обједињава, да успоставља узајамност између наведене три основне врсте дјеловања. Академија ће његовати и потпомагати интердисциплинарно изучавање прошлости, напоредно примјеном историографског метода и свих других поступака који подобних свестраном истраживању и приказу прошлости Црне Горе.

Академија ће подстицати и охрабривати истраживаче и писце у правцу продубљивања већ постигнутих сазнања о прошлости Црне Горе, поглавито да би се што дубље расвијетлили њени путеви и облици у вршењу и испољавању општих човјечанских законитости кроз развитак и карактерне промјене црногорског друштва.

IV

Осим у Историјском институту и Академији наука, прошлост Црне Горе бавили су се, и баве историчари, па и други ствараоци у појединим културним установама, као што су музеји, архиви и библиотеке, особито они у Цетињу и Котору. Ту није ријеч само о раду појединаца, који дјелују у тим установама, него и о широј активности која се састојала у објављивању историјске грађе и историјских радова, било у посебним било

периодичним публикацијама, као што су годишњаца, гласници, зборници и сл.

Историјом СКЈ бави се Комисија за Историју ЦК СКЈ Црне Горе и Редакције за писање Прегледа историје СКЈ Црне Горе.

Радам на изучавању прошлости Црне Горе бавили су се и разни одбори и редакције, који су у Републици или општинама били повремено формиран ради обиљежавања појединих јубиларних годишњица, или у циљу писања монографија појединих градова. Они су организовали научне скупове да би поспјешили рад на монографијама појединих крајева. Готово у свим општинама Црне Горе сусретали смо се, и још се увијек сретамо, са таквом активношћу. У неким случајевима у ту активност био је укључен и Историјски институт или поједини његови сарадници.

Најзад, изучавањем прошлости бавили су се, и баве се, многи појединци самоиницијативно.

За развој научноистраживачког рада и савремене историографске мисли било је значајно и формирање таквих институција какве су Државни архив СРЦГ на Цетињу, Историјски архив у Котору и друге сличне културне установе.

V

Од великог значаја за изучавање прошлости Црне Горе било је и отварање Катедре за историју на Вишој педагошкој школи на Цетињу 1947. године.

На овој Катедри радили су, као професори предавачи и, истовремено и први организатори научног посла и запажени писци послеријатних историографских радова о Црној Гори. Они су својим научним и наставним радом дали значајан допринос квалитетом образовању наставника историје, који су, затим, својим радом учинили да се настава историје у основним, па и средњим школама подигне на виши образовни и васпитни ниво.

Новоформиран четиригодишњи студиј историје на Одсјеку за историју и географију на Наставничком факултету у Никшићу (основан 1980) означава још један важан датум за даљи развој и историјске науке и унапређивање наставе историје у СР Црној Гори. Наиме, Катедра за историју тог факултета окупила је више запажених научника и педагошких посленика који успјешно раде на образовању младих историчара. У тјешњој сарадњи са осталим научним установама у Републици, а прије свега са Историјским институтом у Титограду и ЦАНУ, ваља очекивати да ће студиј историје бити још садржајнији, да ће, поред образовања будућих професора историје, допринијети формирању и кадра за рад у научним, архивским, музејским и другим културним установама. У стварању још повољнијих материјалних и кадровских услова за рад Одсјека за историју и географију на Наставничком факултету, затим прихватању наставних програма за усмјеравање студената на студије историје

(послије друге године), јодносно повремено организовање и посебног студија историје — видимо могућност за много квалитетније рад на образовању кадра — историчара који ће продужити активност и у историјској науци и на њеној интерпретацији на свим ступњевима образовања гдје се историја као, предмет данас проучава.

Иначе, прилика је да се каже да научне и наставне установе Универзитета „В. Влаховић“, као, уосталом, и наставно-научне установе осталих универзитетских центара у Југославији, већ више година изражавају своје незадовољство са мјестом и улогом које је дато историји као наставном предмету у реформисаној средњој школи. Корекције које се сада чине у наставним плановима и програмима за основну и средње школе не предвиђају готово никакво побољшање положаја наставе историје у нашем образовно-васпитном систему. Историја као предмет готово се и не изучава послије дугог разреда оредњег усмјереног образовања (само око 4% ученика у III и IV разреда изучава неке историјске садржаје) што има велике негативне последице на формирање историјске свијести младих нараштаја. Те негативне последице већ су одавно уочене, оне се и даље јављају и изражавају у веома забрињавајућим формама (национализам, сепаратизам, иредентизам и друга антисоцијалистичка схватања), али, и поред тих видљивих негативних појава и сазнања остаје се и даље само на декларативним осудама и критици таквог стања у нашем друштву. Тако смо дошли у парадоксалну ситуацију: имамо релативно стручан наставни кадар (данас у школама у Црној Гори и културним и научним установама ради око 500 историчара), довољно научне и стручне литературе и других наставних средстава, а ипак, наставом историје не само што нијесмо задовољни, већ смо више него забринути. Разлоге за такво стање треба тражити у неадекватном третману историје у наставним плановима и програмима, нарочито у средњим школама. И на научним установама и на друштвеним и државним факторима стоји велика одговорност због таквог стања. Слажући се у томе са мишљењем историчара Црне Горе, користимо се овом приликом да још једном упозоримо на дужност промјене незавидног положаја мјеста и улоге историје као наставног предмета у средњој усмјереној школи, полазећи од тога какав значај има правилно поимање прошлости сваког нашег народа и свих њих заједно и шта историјско образовање младих значи за разумијевање садашњости, која је резултат, последица, историјског развитака и у којој се садрже узроци будућег историјског тока.

VI

Активношћу Историјског института и других субјеката о којима је било ријечи, у Републици су у историјској науци, као у ријетко којој научној области, постигнути крупни и значајни ре-

зултати, како квантитетом тако и квалитетом. Неколико цифара то ће нам најбоље илустровати. У послеријатном периоду из области историје у Црној Гори је издато око 360 књига (на око 81000 страница). Осим тога, у часописима, годишњацима, зборницима и другим периодичним публикацијама (не рачунајући дневну и периодичну штампу) објављено је око 2500 чланака, прилога, приказа, информација (на преко 36000 страница. Само у „Историјским записима“ објављено је преко 1600 радова на преко 22000 страница. Радове из историје објављивали су још и часописи: „Бока“, „Пракса“, „Правни зборник“, „Споне“, „Токови“, „Мостови“, „Гласник“ Одјељења друштвених наука ЦАНУ, „Годишњак“ Поморског музеја у Котору, „Гласник“ Цетињских музеја, годишњаци појединих факултета и школа и др. Као што се види, у послеријатном периоду прошлост Црне Горе третирана је на преко 117000 штампаних страница. То је врло импозантна цифра, која сама за себе довољно говори о историографској продукцији у Црној Гори. Наравно, сви ти радови нијесу исте научне вриједности. Међу њима има и таквих који, строго узевши, и не спадају у историјску науку. Други су опет различите научне вриједности. Али ако би се извео један просјек вриједности, онда можемо рећи да је црногорска историографија досегла ниво просјека југословенске историографије. Ако се зна са које се основе кренуло, може се рећи да смо, квалитетом црногорске историографије задовољни.

Већина објављених радова, књига и чланака, односи се на политичку историју, али бројни су радови и из културне, правне и привредне, а нарочито поморске историје. Искуство у вези са овим може служити као основица за даљи продубљенији научни рад.

VII

Историјска наука у Црној Гори већ је створила своју институционалну базу. Основу те базе чини Историјски институт иза кога већ стоје 34 године плодног рада. Ту су и одговарајући одбори, комисије и редакције у оквиру Црногорске академије наука и умјетности. Ту је и Одсјек за историју на Наставничком факултету у Никшићу. Прилика је да се каже да црногорско друштво нема потребе да, поред постојећих институција и организација, формира нове које би се бавиле историјском науком. Може бити ријечи само о обнављању односно активирању Редакције за вишестолну историју Црне Горе, али не више као самосталне установе, већ само у оквиру Академије наука или Историјског института.

Због тога се треба супротставити свим покушајима да се неке институције које су државни органи Републике формирали за друге задатке, сада претежно баве историјском науком, иако за

то нијесу оспособљене, јер за такав посао немају стручног кадра. Овдје мислимо на неке тенденције у раду Лексикографског завода Црне Горе. Тај Завод треба да се бави пословима ради којих је формиран, а пословима историјске науке нека се баве институције које су управо за то раније основане. Тако би требало да се ради чак и да смо развијеније и богатије друштво. О овим чињеницама требало би да воде рачуна и државни органи — оснивачи ових институција и они субјекти који се брину о финансирању научног рада у Црној Гори.

Кад се ради о историјској науци, брига друштва треба да је прије свега окренута према Историјском институту. Он мора бити кадровски и материјално оспособљен да може извршавати обавезе које од њега друштво тражи.

Кадар је у Институту још увијек актуелан и он се доста тешко и споро формира. Посљедњих десет година из Црне Горе је мало студената студирало историју. Бољи ђаци окрећу се другим наукама које пружају већи изглед за запошљавање и повољније услове рада. Формирањем четворогодишњег студија историје на Наставничком факултету створени су предуслови и за више усмјеравање средњошколаца на студије историјске науке. Проблем је, међутим, што Историјски институт нема материјалних услова да давањем стипендија боље ђаке усмјерава на студије историје. Такође нема много могућности да се научни кадар регрутује из редова млађих истакнутијих професора средњих школа, будући да се они мало интересују за научни рад, што није био случај у прошлости. Све то отежава подмлађивање научног кадра.

Услови за припремање младих људи за научни рад доста су тешки и због начина финансирања научног рада, јер на примјер, СИЗ за научне дјелатности не финансира у потпуности постдипломске студије (лични доходак, школарину и друго). Осим тога, магистри историјских наука не могу бити носиоци научне теме код СИЗ-а за научне дјелатности, преко којег би се могли финансирати.

Историјски институт сада има у научној сектору 16 радника: 7 доктора наука, 2 магистара и 7 асистената.

Садашњи кадар у Институту ради на обради свих периода прошлости Црне Горе, осим турског (XVI, XVII и XVIII). Но, и поред тога, тај кадар није још потпуно научно формиран па треба стално радити на његовом усавршавању. За тзв. турски период нема уопште научног кадра а да би се од њега дошло, било би потребно уложити огромна финансијска средства.

Недостатак кадра у Институту донекле се надомјешта ангажовањем спољних сарадника, истакнутих научника из Црне Горе, и ван ње, који као стручњаци за поједине периоде раде на темама уврштеним у план рада Института. Међутим, иако спољна сарадња даје добре резултате, ипак основни ослонац за извршавање плана рада треба да буде професионални научни кадар који ради у Институту.

Појединим сарадницима Института није ријешено ни стамбено питање, што такође утиче на рјешавање кадровских проблема.

Просторни услови за рад Института такође нијесу повољни. Он се налази у згради у којој су смјештене још двије установе. При Институту су такође Архив за раднички покрет Црне Горе и Библиотека. Дакле, простор Института је веома скучен. У свим канцеларијама налазе се по три научна радника. Пет асистената штавише нема радног простора.

Архив за раднички покрет не може да преузима грађу друштвено-политичких организација јер нема потребних просторија.

Техника и опрема Института (ксерокс, микрочитач, машине за куцање) веома је слаба и застарјела. Све то успорава научну активност Института.

С обзиром на културно-историјско богатство које се чува у Институту (Архив за раднички покрет и Библиотека) зграда није обезбијеђена (нема порттира и чувара).

Стални је проблем Института финансирање његове дјелатности. Рад Института у цјелости финансира Републички СИЗ за научне дјелатности. Како носиоци пројекта (тема) могу бити само доктори наука, то су средства која се добијају за обраду пројекта, по правилу недовољна. Углавном из њих се обезбјеђују скромни лични дохоци. Полазећи од те чињенице, научноистраживачки рад сведен је на минимум, јер добар дио истраживања треба вршити ван Титограда, за што се не могу обезбиједити потребна средства.

Посебно је немогуће обављати истраживање у иностранству јер Институт не добија ни минимална средства за ту сврху. То се овакако осјећа на квалитету научног рада.

Због недостатка финансијских средстава Институт није у стању да организује разговоре о појединим темама и пројектима прије него што се приступи њиховом реализовању.

Издавачка дјелатност такође је доведена у питање, посебно се, због недостатка финансијских средстава, поставља питање даљег редовног излажења часописа „Историјски записи“.

Институт не добија ни трећину средстава потребних за штампање посебних издања.

Библиотека нема новца ни за набавку најосновније литературе, нити за повезивање старијих издања и периодике.

VIII

У Црној Гори је у току рад на неколико великих научних пројеката, на чијој је реализацији ангажована већина историчара научника из Црне Горе. Два таква пројекта раде се у Историјском институту, а то су: 1) „Развој друштва и државе у Црној Гори“ и 2) „Црна Гора у међународним односима“. Ови су про-

јекти подијељени на више тема. Сада се ради на обради 23 теме (обрађују их научни радници запослени у Институту и спољни сарадници).

У Академији наука ради се на великом пројекту: „Издавање извора за историју Црне Горе“. И на том пројекту ангажовани су многи историчари Црне Горе.

Најзад, постоји још један велики пројекат на коме се додуше, већ неколико година престало да се ради. То је вишетомна Историја Црне Горе.

Послови на поменутих пројектима осим на вишетомној историји Црне Горе, мање-више се нормално одвијају, наравно, уз тешкоће о којима је било ријечи.

Историјски институт, или историчари из Црне Горе, укључени су и у реализацију више крупних општејугословенских научних пројеката (писање Историје југословенских народа и народности, Историје Савеза комуниста Југославије и др.).

Да би рад на историјској науци имао што солиднију планску основу, Црногорска академија наука и умјетности направила је један дугорочни програм рада на обради наше прошлости. Тај програм биће предмет расправе на једном посебном научном скупу, па после усвајања треба да служи као основа за планирање научног рада свима који се организовано баве изучавањем историје Црне Горе. Тиме ће бити обезбијеђен координиран и јединствен приступ обради прошлости Црне Горе. У том дугорочном програму указано је да постоје многи значајни проблеми из прошлости Црне Горе који до сада нијесу научно обрађивани а то заслужују.

IX

Историјска наука у Црној Гори има неке проблеме које друге науке немају, или их, пак, немају у толикој мјери. Уочљива су, прије свега, два основна проблема која укратко можемо означити као 1) аматеризам и 2) политизација.

Ни једна наука колико историјска не треба да се бори данас за свој интегритет и идентитет јер је угрожена од многобројних аматера, самозваних историчара који сматрају да се могу бавити изучавањем црногорске прошлости, па и најсуптилнијим проблемима из тог домена. Не ради се ту о једном разумљивом интересовању и љубави појединаца према прошлости свога народа, који то интересовање исказују не само ријечју него и пером. Ријеч је овдје о људима који, иако за то немају потребне стручности, претендују да се баве научном обрадом цјелокупне историје Црне Горе. Појединци, међу њима, чак, иду толико далеко да проширују и своја „методолошка начела“, како да се изучава историја Црне Горе. Не треба овдје много говорити о томе какву све штету

такви „историчари“ наносе објективном научном третирању и обради наше прошлости. Овдје бисмо само констатовали да се историјском науком не може свако бавити, да се њоме, као и другим наукама, могу бавити само квалификовани научници историчари „од заната“. Црногорски историчари водили су борбу против овог штетног аматеризма, овојеврног надриљекарства у историјској науци. Њима предстоји и даља борба против таквих појава. Ове наше констатације не односе се на учеснике у нашој револуцији који о њој пишу, посебно о оним који се баве истраживачки обрадом НОР-а и револуције.

Други озбиљан проблем са којим се сусрећу црногорски историчари јесте политизирање историјске науке. Наиме, врло је примјетно да све што се напише, одмах се огледа кроз одређену политичку призму, па се у, зависности од тога, написано хвали, или напада, и ауторима лијепе разне политичке етикете. Дешава се да се читаве машинерије покрећу да би се показала „вриједност“ неког дјела, рада или пак, оспорили резултати оног историчара који „не задовољава“ укусу дневне политике. На тај начин се врши притисак на писце историчаре, да пишу у складу са неким актуелним политичким виђењима и за потребе неких савремених политичких препуцавања. Таква вулгарна политизација историјске науке највећи је непријатељ објективног, научног приказивања прошлости.

Најмрачнији вид политизирања историјске науке, свакако је национализам, који се јавља у разним видовима. Познато је да је историја најдраже упориште националиста јер они тамо, у прошлости народа, желе да нађу потребу и оправдање за свој национализам. Црногорску историографију стално прате појаве национализма (у виду великосрпског или црногорског). Али ваља нагласити да је, ипак историјска наука у Црној Гори била сачувана од те опаке болести (о овим и другим идејним и теоријско-методолошким проблемима обраде црногорске историје биће више ријечи на научном скупу који о раду на историји организује ЦАНУ за прољеће 1985.), али опасност од ње увијек постоји.

Осим ових, има и других проблема које морају рјешавати наши историчари марксисти. Један од њих је и научна критика. Она у Црној Гори није довољно развијена, што се одражава на развој историјске науке. Мало је објективних научних оцјена о написаноме. У већини случајева ради се о незаслуженим похвалама или кућењима, зависно од идејно-политичке оријентације и личних веза аутора и критичара. У нашој историографији има и шарлатанства, појава да се поједини историчари баве проблемима и за које нијесу стручни, па се штампају радови без икакве научне вриједности. Научна критика не реагује на такве појаве. Чини нам се да данас постоји повољна друштвена клима за развој научне критике.

X

На крају овог кратког прегледа развоја и стања историјске науке у Црној Гори желимо да истакнемо основне задатке који се постављају у овој области.

1) Не треба ширити институционалну базу рада на историјској науци, већ постојеће институције и организације оспособити да што боље и потпуније остварују своје задатке.

2) Историјски институт, који треба да је основни носилац рада на историјској науци у Црној Гори, потребно је, прије свега, кадровски ојачати професионалним научним особљем, као и окупљањем свих црногорских историчара-научника око Института, с тим што би се укључити у реализацију научних планова, рад Редакције „Историјских записа“ и других органа Института. Када је ријеч о кадру, треба ради њиховог бољег оспособљавања, заштитити и критерије за стицање магистарских и докторских титула и научних и наставних звања, јер су појединци титуле и звања понекад олако добијали.

Институту је неопходно потребно обезбиједити материјалне и финансијске услове да би успјешно извршавао своје задатке.

3) Катедру за историју на Наставничком факултету треба што боље кадровски ојачати. У том циљу постоји потреба да се развије одговарајућа сарадња те Катедре и Историјског института. Историјско образовање студената стално усавршавати и усклађивати са савременим потребама друштва. Такође ову научно-наставну установу треба учинити што одговорнијом за додјелу научних титула (доктората) и универзитетских звања.

4) Обезбиједити координацију и сарадњу Црногорске академије наука и умјетности и других посленика на историјској науци, с тим да Академија буде иницијатор и координатор ове активности.

5) Обновити рад на вишетомној Историји Црне Горе.

6) Водити сталну борбу за што већи ниво историјске науке у Црној Гори. У том циљу развијати објективну научну критику, борити се за афирмацију марксистичког приступа у изучавању Историје Црне Горе, а одлучно одбацити сва ненаучна тумачења њене прошлости. Посебно борбу научним средствима треба водити против појава национализма и дилетантизма у црногорској историографији.

7) Планови рада на обради историје Црне Горе треба да буду предмет сталне, научне пажње. У први план обраде треба стављати проблеме од посебног друштвеног интереса. Рад на историји не треба планирати парцијално, него цјеловито, за читаву Црну Гору, како би се избјегло дуплирање послова и расипања снага и тако обрађивали најважнији проблеми.

8) Посебну пажњу треба обратити на „Историјске записе“ како би се подигао ниво уређивања а самим тим и ниво научних прилога у том часопису.

9) Стално водити рачуна о настави историје на свим ступњевима школовања.

10) Пошто је рад Друштва историчара Црне Горе посебно значајан за развој наставе и наставног кадра, треба стално подстицати и помагати његову активност.